

„Moșii” și alte praznice de peste an pe Valea Stănicului, în satul Cerdac

*Bate clopotul dang, dang!
Cu ecou prelung spre stele,
Nerostite se înalță
Toate gândurile mele.*

S-a întâmplat astă toamnă, la câteva zile după începutul postului Crăciunului, în ajunul sărbătorii „Intrarea Maicii Domnului în biserică”, când, printr-o întâmplare neașteptată, am ajuns împreună cu Pamfil acasă, pe Valea Slănicului, în satul meu neuitat. Cred că așa a vrut Dumnezeu! Participând la masa de pomenire a morților, în Casa praznică din curtea Bisericii „Sf. Gheorghe”, în seara de Ovidenie, am înțeles că, în satul Cerdac, colectivitatea sătească își comemorează pe cei plecați dincolo, ca și pe vremea când noi eram copii, iar părinții noștri se îngrijeau de toate acestea.

În acest sat frumos, cu oameni harnici, buni și cuminiți, lumea creștină ortodoxă, așa cum am cunoscut-o în vremurile de demult și cum continuă și astăzi, păstrează vie amintirea celor care au fost înaintașii lor și duce mai departe un cult al moșilor și strămoșilor îndătinat prin practicarea unor obiceiuri apucate de la ei. Ei cred în legătura spirituală cu cei plecați, iar acest complex de meditații și reflecții asupra trecerii pe celălalt tărâm nevăzut, de factură religioasă populară, s-a transmis de-a lungul existenței noastre pe pământ.

Ei cred că morții, după plecarea lor din această lume, devin niște duhuri care se interesează de soarta celor rămași, mai departe pe pământ, așa cum spun versurile dintr-un epitaf de pe o cruce din celebrul Cimitir vesel din Săpânța: „Eu de-acasă am plecat / Și trei copii am lăsat / Ion, Toader și Ileană / Și femeia grav bolnavă.” (Pamfil Biltiu, Ion Stan Pătraș și zestre sa artistică, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2008). Se mai crede în popor că „peste pragul ferestrei, prin chenarul acesteia nu circulă decât sufletele înaintașilor pieriți, când se bucură de ofrandele primite. Oamenii nu trec acest prag decât cu privirile.” (Virgil Vasilescu, Spațiul sfânt al casei noastre, în Semnele pământului – cultură și civilizație carpatină, București, Editura Arhetip-RS, 1996). Se mai crede că sufletele oamenilor părăsesc trupul în timpul morții, pleacă în

lumea cealaltă nepământeană, de unde revin periodic în lumea celor vii. De aceea credința în duhuri este strâns legată de cultul strămoșilor.

Îmi amintesc bine de vremea când, fiind destul de mărișoară, mergeam cu tata la arat. Eu purtam văcuțele de frânghie, pe brazdă, iar el ținea de coarnele plugului. Ne odihneam din când în când și priveam peste arătura deja făcută. Și-mi plăcea mult să privesc pământul proaspăt întors. Tăticu’ Constantin îmi spunea atunci „Duhul pământului râde. Se bucură”. Adică se bucura de reînvierea naturii, de un nou început întru rodnicia pământului și bunăstarea celor vii. Acela era un duh benefic, protector și-i îmbrățișa și pe morții noștri. Peste ani și ani, am înțeles, ascultându-l pe Pamfil, că „morții sunt considerați sămânță cu puteri nutritoare și crescătoare”, între lumea celor vii și a celor dispăruți creându-se mereu o punte de legătură spirituală.

Comemorarea morților ține în bună parte de calendarul creștin, în zilele care preced, mai ales, sărbătorile mari din cele patru anotimpuri ale anului, iar ziua cea mai potrivită pentru ofrandele date pomană pentru sufletele celor duși este ziua de sâmbătă. În fiecare zi poți da de pomană, dar cea mai bine primită de Dumnezeu este cea făcută sâmbăta, fiind considerată ziua morților. Pomana este pregătită de obicei din mâncăruri, băutură, în vasele procurate pentru acestea, sau chiar îmbrăcăminte, într-un cadru ritual religios, de către urmași.

Aceste ritualuri de comemorare a morților sunt foarte bine păstrate și astăzi pe Valea Slănicului, în satul în care am crescut. În acea vreme așteptam cu mare nerăbdare zilele „Moșilor” pentru că începusem a înțelege ceea ce înseamnă pentru sufletele celor care deja plecaseră din familia noastră dincolo. Iubeam amintirea lor și credeam că se bucură că primeam moși pentru sufletele lor.

Potrivit opiniei lui Simion Florea Marian, că „pe lângă pomenirile și jertfele ce se fac și se aduc pentru cei de curând repauzați, mai există la români încă și un altfel de pomenire și jertfă, care se face și se aduce în unele zile anumite de peste an, și nu numai pentru cei repauzați curând, ci fără de-

osebire pentru toți morții din familie.

Această pomenire și jertfă, care constă mai cu seamă întru trimiteră de bucate și băuturi, precum și a unor obiecte menite pentru mâncare și de băut apă, pe la vecini, pe la neamuri și mai ales copiilor sârmani de sufletul morților se numește pretutindeni, în toate țările locuite de români, „Moși”. (Simion Florea Marian, Sărbătorile la români, vol. I, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994).

Rânduială creștină, la noi în sat, începe cu „Moșii de iarnă”. Această zi de pomenire nu are o dată fixă, ea fiind stabilită în calendar în acord cu Paștile, dar știm că întotdeauna este în sâmbăta de dinaintea lăsatului de sec de carne, adică înainte de săptămâna albă. Cândva la „moșii de iarnă” mamele și bunicile noastre pregăteau ofrande pentru sufletele morților din mâncăruri specifice sezonului rece, adică cu carne, sarmale, răcitură, și ce mai puteau, pe care le puneau în străchini de lut smălțuite, farfurii sau talgere, cu lingură de lemn, pâine și plăcintă sau cozonac, numai să fie ceva dulce. Alături erau ulcelele de lut, câni sau altfel de oluri în care era băutura: apă, vin.

Acasă, mama noastră Ileana și mama bună „Gavriloaia” făceau mai totdeauna și tăieței de casă cu lapte, din care primeam, mai întâi, noi de pomană. La toate acestea frumos aranjate se puneau câte o lumânare, apoi se tămăiau, timp în care se spuneau rugăciuni, de obicei „Tatăl nostru”. Numai după ce era încheiat acest ritual, erau „moșii” luați într-o coșarcă grozășteancă, cu câte un prosop sau o batistă mai mare, și mergeam cu pomenile pe la vecini, rudeni mai apropiate de casă și pe la familii cu copii. Când se da pomana, se așezau vasele pe pământ, pe pânzătură, se aprindea lumânarea și se spunea: „Pe lumea asta să fie al tău, pe lumea cealaltă pentru sufletul lui tata moșu Gheorghe”, iar cine primea zicea „Dumnezeu să primească” și „Bodaproste”. Astăzi în sâmbăta moșilor de iarnă lumea merge și la biserică cu ofrande iar preotul face o citire a pomelniceilor cu toți morții, sfințește mâncarea și băutura, după care se împart la oame-nii prezenți la ritual.

Sâmbetele morților din Postul mare se încadrează în calendarul pregătirilor creștinești pentru marele eveniment religios „Învieră Domnului Iisus Hristos”. Ultima sâmbătă a morților „Sâmbăta lui Lazăr” este și încheierea postului Paștilor, fiind în ajunul Floriilor. Aceste pomeniri se fac întotdeauna la biserică, cu slujirea și sfințirea jertfelor și pomenirea tuturor morților.

„Mucenicii” au o dată fixă în calendarul creștin ortodox, 9 martie, fiind considerați în popor ca „Moșii de primăvară”, comemorând astfel amintirea celor 40 (44) de sfinți din Sevastia, soldați omorâți pentru credința lor. Mucenicii sau sfințisorii sunt niște forme din aluat modelate în spirală, rotunde, de formă umană. La noi în sat, ca mai în toată Moldova, aceștia sunt făcuți sub formă de opt, care după ce-i scoți din cuptor îi treci prin miere de albine și-i încarci bine cu miez de nucă măcinat. Fiecare familie face mai mulți sfințisori, din care duce la biserică, să fie slujiiți și dați de pomană, dar o parte se dau acasă la cei din familie. Bărbații obișnuiesc să spună că beau 40 de pahare cu vin la Mucenici. Așa zicea și tăticu’.

„Paștile” este o sărbătoare a luminii, întreaga natură trăiește învierea și reînvierea. „Hristos a înviat” este rostirea pe buzele tuturor oamenilor. Se bucură cu toții împreună, dar chiar în bucuria lor cea mare nu-i uită pe cei plecați în lumea umbrelor. În partea Moldovei, pe Valea Slănicului, se păstrează obiceiul de a merge la morminte a doua zi de Paști, la Cerdac, și a treia zi la cimitirul din Slănic. Noi zicem „Scoatem la capu’ morților de Paști”. Se pregătesc tăvi sau alte platururi cu pască, cozonac, ouă roșii, băutura, care se așează pe pământ, lângă cruce. Se aprind lumânări care ard pe mormintele îngrijite și cu multe flori de primăvară înflorite. Zici că ești în rai. Toată lumea este prezentă în cimitir, nu numai ortodocși, ci și catolici, rude venite mai de departe. Este o întâlnire de reculegere lângă morminte, o comuniune spirituală între cei vii și cei morți, dar și de bucuria revederii unor prieteni sau rude. După slujbă, vine preotul Ilie Cătălin singur sau însoțit de pr. Ilie Mîrcea, tatăl, și pr. Ilie Valentin, fratele. În cimitir, se trece pe la morminte, se citește pomelnicul, se stropesc cu vin sfințit toate mormintele. De la începutul până la încheierea ritualului, clopotele bat neîntrerupt. Apoi bucatele sfințite se împart la copii, oameni bătrâni, nevoiași, ne-

muri. Mai ales la partea bărbătească se dă câte un pahar de vin. Numele celor pentru care dai sunt rostite înaintea de a da de pomană.

La Ispas, la șase săptămâni de la Paști, se face la biserică, în casa praznică, o masă de pomenire a eroilor, soldații pieriți în războaie, dar și pentru toți morții. Atunci se aduc ofrande, pască, cozonac, prăjituri, ouă vopsite, roșii și albastru sineliu, simbolizând „Înălțarea lui Iisus la cer”.

„Moșii de vară” cad în zi de sâmbătă, în ajun de „Duminica mare a Rusaliilor”, neavând o dată fixă în calendar. În anumite zone se mai numesc „Moși de Rusalii”. În satul meu, demult, urmau același ritual în pregătirea lor, ca și la moșii de iarnă, dându-se de pomană doar de acasă. Astăzi se duc jertfe pentru morți și la biserică.

Fiind perioada coacerii cireșelor, moșii de vară sunt aproape nelipsiți de aceste fructe. La toarta ulcelelor sau cănilor se prindeau cercei sau mănuchiuri de cireșe, câte un covrig sau colăcel. Mămica obișnuia să pună în apa din vase câte un fir de bujor înflorit. Alte femei puneau crenguțe de trandafir. Îi așteptam cu mare nerăbdare, mai ales că era cald și puteam să mergem mai ușor să ducem moșii la vecini sau neamuri. La biserică, azi, se duc jertfă cozonac, gogoși, prăjituri, cireșe, legate în mănunchiele, și alte fructe care se găesc de cumpărat. După săvârșirea slujbei de pomenire a tuturor morților și sfințirea pomelnicilor, ele se împart la credincioși. Moșii sunt pregătiți de cine poate, după posibilități. „Și o pâine dacă o dai de pomană, sfințită, este primită. Nu contează ce dai, doar cum dai și cui dai, ca să fie primit pentru sufletul celui plecat în cealaltă lume” îmi spunea Ana. Pe Valea Slănicului, începând de la Sî-Medru, apoi Sf. Arh. Mihail și Gavril și sfârșind cu Ovidenia, oamenii se îngrijesc și de sufletele celor plecați pe ceie lume. Acum, când au încheiat muncile câmpului, când roadele pământului le-au umplut gospodăriile, desigur, pot pregăti praznice pentru morții lor. Mulți din sat fac pomeni acasă, cu multe mâncăruri pregătite, supe, ciorbe, sarmale, pilaf cu friptură, cozonac, vin și alte băuturi, colaci care se dau împreună cu lumânări aprinse. De obicei la aceste mese de pomană sunt chemați oamenii din partea satului unde trăiește familia care face praznicul, dar vin și mai de departe din sat, rude și mulți copii. Preotul stă la masa de pomană, slujește și sfințește fiecare rând de mâncare pusă

pe masă, mănâncă împreună cu mesenii. Din „paosul”, vin slujit beau toți din casă și rudele foarte apropiate familiei. La sfârșit preotul spune un cuvânt de mulțumire către Dumnezeu să fie primite jertfele aduse pentru sufletele celor morți. Se mai pregătesc vase cu toate felurile de mâncare pregătite pentru pomană, care la fel sunt slujite și date de obicei femeilor ostenitoare, care au ajutat. Se fac și parastase de pomenire, la biserică sau în cimitir, care urmează același ritual. La biserică se obișnuiește ca lumea să ducă spre pomenirea sufletelor morților ofrande din roadele grădinilor, fructe mai ales culese curând, mere, pere, gutui, struguri. Aceste praznice mai sunt considerate ca „Moși de toamnă”.

În calendarul popular în ajunul sărbătorii „Intrarea Maicii Domnului în biserică”, fiind ca hotar între toamnă și iarnă, oamenii satului se întâlnesc, la biserică, pentru comemorarea sufletelor celor adormiți, în seara de Ovidenie. Acest ritual creștinesc se individualizează între celelalte pomeniri prin aceea că se aprind lumânări albe pe morminte, pe ofrandele aduse pe masa de pomenire: cozonac, gogoși, plăcinte cu mere, preparate de post, fructe, vin fiert, bere, suc de fructe, care, după slujba de pomenire cu citirea pomelnicilor de către preot, sunt date credincioșilor de pomană. Lumânările aprinse date de pomană reprezintă „lumina de veci care nu se va stinge niciodată pe lumea cealaltă”, îndeosebi pentru sufletele celor morți fără lumină (în accidente, înecați, copii nebotezați). Ceea ce copleşte cel mai tare sufletul omenesc este arderea în noapte a lumânărilor albe în întreg cimitirul, prin care, poți crede, își dau mâna cei vii cu cei morți. Fie în veci amintirea lor binecuvântată!

Și astfel am ajuns de unde am pornit. Oamenii din satul meu merită recunoștință prin tot ceea ce dovedesc a fi pentru lumea din jur, dar mai ales pentru amintirea moșilor și strămoșilor noștri. Surorile mele, Ana și Eugenia și toți din familia noastră, alături de lumea credincioasă din sat, duc mai departe aceste obiceiuri de celebrare a sufletelor morților, păstrând tradiția locului unde s-au născut, crescut și trăiesc și astăzi. Bunul Dumnezeu ne ajută pe fiecare.

Mulțumiri din tot sufletul surorii mele Ana pentru informațiile lămuritoare, acolo unde am mai avut nevoie de ajutor.

Maria BILȚIU